

एआय : रोजगाराची नवीन संधी - एक अभ्यास

प्रा. अभिजीत मनोहर शिंगाडे (अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख)

विश्वासराव रणसिंग महाविद्यालय, कळंब वालचंदनगर

ता. इंदापूर जि. पुणे ४१३११४

डॉ. गजानन गणेशराव कदम (अर्थशास्त्र विभाग)

कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर

ता. इंदापूर जि. पुणे ४१३१०६

गोषवारा :-

भारतातील नोकऱ्यांवर एआयचा प्रभाव चिंता आणि संधी या दोन्हींचे मिश्रण आहे. आर्टिफिशियल इंटेलिजेंस काही नोकऱ्यांची जागा घेऊ शकते, परंतु ती अशा नवीन भूमिका देखील निर्माण करते ज्या पूर्वी शक्य नव्हत्या. ऑटोमेशनमुळे उत्पादन, ग्राहक सेवा आणि लॉजिस्टिक्स सारख्या क्षेत्रांमध्ये, विशेषतः कमी कुशल कामगारांसाठी, नोकऱ्या कमी होऊ शकतात. दुसरीकडे, डेटा सायन्स, मशीन लर्निंग आणि एआय डेव्हलपमेंट सारखे उद्योग वेगाने वाढत आहेत, ज्यामुळे कुशल व्यावसायिकांची मागणी निर्माण होत आहे. परंतु अलीकडच्या काही महिन्यांत जागतिक नोकरी बाजारात मोठ्या प्रमाणावर उलथापालथ झाली आहे. मोठमोठ्या तंत्रज्ञान कंपन्यांनी मोठ्या प्रमाणात कर्मचाऱ्यांची कपात केली आहे, आणि यामागचं मुख्य कारण म्हणजे कृत्रिम बुद्धिमत्ता (एआय) चा झपाट्याने होणारा उदय आहे. उदाहरणार्थ, IBM ने अंदाजे 8,000 कर्मचाऱ्यांना कामावरून कमी केलं आहे. हे कर्मचारी मुख्यतः मानव संसाधन विभागातील होते आणि ही कपात केवळ खर्चकपात करण्यासाठी नव्हे, तर एआय युगात कंपनीची कार्यपद्धती कशी बदलेल याचं

प्रतिबिंब आहे. अशाच प्रकारे, Microsoft ने 6,000 हून अधिक कर्मचाऱ्यांना कामावरून कमी केलं आहे. जे त्यांच्या एकूण जागतिक कामगार संख्येच्या 03% आहे. यामध्ये एआय विभागाचे संचालकही सामील आहेत, आणि ही Microsoft च्या इतिहासातील सर्वात मोठ्या कपातीपैकी एक मानली जाते. विशेष म्हणजे, ही कपात कंपनीचे आर्थिक परिणाम चांगले असूनही करण्यात आली आहे. एका तिमाहीत 70.1 बिलियन अमेरिकन डॉलर्स उत्पन्न आणि 25.8 बिलियन अमेरिकन डॉलर्स निव्वळ नफा नोंदवला गेला आहे. पारंपरिक भूमिका विशेषतः सॉफ्टवेअर अभियांत्रिकीसारख्या आता अधिकाधिक प्रमाणात स्वयंचलित केल्या जात आहेत किंवा बंद केल्या जात आहेत. यामुळे जागतिक रोजगाराच्या पद्धतीत मोठा बदल होतो आहे. कंपनी त्यांच्या मानव संसाधन धोरणात बदल करत आहेत, जे एआय प्रणालींच्या प्रगतीमुळे घडत आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता (एआय) वेगाने विकसित होत आहे, विविध उद्योगांचा अविभाज्य भाग बनली आहे, आपल्या राहणीमानात आणि काम करण्याच्या पद्धतीत क्रांती घडवून आणत आहे. तथापि, कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या वाढत्या एकात्मिकतेमुळे रोजगारावरील त्याच्या परिणामांबद्दल वादविवाद सुरू झाले आहेत. कृत्रिम बुद्धिमत्ता हा धोका आहे का, जो नोकऱ्या बदलून बेरोजगारीचा मागमूस सोडत आहे, की तो नवीन संधी निर्माण करणारा आहे, ज्याची आपण कधीही कल्पना केली नव्हती अशा नोकऱ्या निर्माण करतो?

प्रस्तावना :-

Microsoft आणि IBM यांसारख्या मोठ्या टेक कंपन्या त्यांच्या कामगार संघटनांबाबत नव्याने विचार करत आहेत. Microsoft ने एकट्याने 80 बिलियन अमेरिकन डॉलर्स इतकी एआय पायाभूत सुविधा निर्मितीत गुंतवणूक केली आहे. त्यामुळे AI, क्लाऊड आणि सायबर सुरक्षा यांच्याशी थेट संबंधित भूमिका वगळता इतर अनेक पारंपरिक भूमिका संकटात आल्या आहेत. विशेषतः सॉफ्टवेअर अभियांत्रिकीतील भूमिका मोठ्या प्रमाणात स्वयंचलित होत आहेत किंवा कमी केल्या जात आहेत. त्यामुळे जागतिक रोजगारात आमूलाग्र बदल होत आहे. कंपनी एआय तंत्रज्ञानानुसार त्यांचे मनुष्यबळ नव्याने रचत आहेत. परिणामी,

भारत आणि जगभरात नोकऱ्यांच्या सुरक्षिततेबाबत चिंता वाढत आहे आणि रोजगाराचे भविष्य काय असेल, हा प्रश्न निर्माण झाला आहे. परंतु विविध उद्योगांमध्ये कृत्रिम बुद्धिमत्ता झिरपत असताना, रोजगाराच्या क्षेत्रात मोठा बदल होत आहे. केवळ नोकऱ्या बदलण्याऐवजी, एआय विद्यमान भूमिकांना आकार देत आहे आणि नवीन आणि अनपेक्षित संधी निर्माण करत आहे. त्यामध्ये नियमित आणि पुनरावृत्ती होणारी कामे ऑटोमेशनसाठी संवेदनशील असली तरी, एआयच्या अंमलबजावणीमुळे अनेकदा जॉब रोलची पुनर्परिभाषा होते. उत्पादकता आणि कार्यक्षमता वाढविण्यासाठी कर्मचारी एआय सिस्टीमशी सहयोग करतात, एआयच्या एकात्मिकतेसाठी नवीन कौशल्यांनी सुसज्ज असलेल्या कार्यबलाची आवश्यकता आहे. डेटा सायन्स, मशीन लर्निंग आणि एआय विकास या क्षेत्रात नोकऱ्या निर्माण होत आहेत, जे एआय तंत्रज्ञानाचे व्यवस्थापन, देखभाल आणि प्रगती करण्यात तज्ञांची मागणी प्रतिबिंबित करते, एआय एक बल गुणक म्हणून काम करते, ज्यामुळे मानवांना सर्जनशीलता, समीक्षात्मक विचार आणि भावनिक बुद्धिमत्ता आवश्यक असलेल्या उच्च-स्तरीय कार्यावर लक्ष केंद्रित करण्याची परवानगी मिळते. कामगारांची जागा घेण्याऐवजी, एआय मानवी क्षमता वाढवण्याचे एक साधन म्हणून काम करते, ज्यामुळे अधिक गतिमान आणि उत्पादक कार्यबल निर्माण होते, पारंपारिक उद्योगांमध्ये एआय अधिक प्रचलित होत असताना त्यांच्या गतिमानतेत बदल होत आहेत. उदाहरणार्थ, स्मार्ट कारखान्यांच्या स्थापनेसह उत्पादन विकसित होत आहे, ज्यामुळे एआय-चालित उत्पादन आणि देखभालीमध्ये नोकऱ्या निर्माण होत आहेत, एआय तंत्रज्ञानाचे लोकशाहीकरण उद्योजकांना नवीन व्यवसाय संधी शोधण्यास सक्षम करते. एआय कन्सल्टिंग, विशिष्ट बाजारपेठांसाठी एआय सोल्यूशन्सचे कस्टमायझेशन आणि एआय-संचालित नवोपक्रम यासारख्या क्षेत्रांमध्ये स्टार्टअप्स उदयास येत आहेत, ज्यामुळे आर्थिक वाढ आणि रोजगार निर्मितीला चालना मिळते, नोकऱ्यांच्या संख्येवरून रोजगाराच्या गुणवत्तेकडे लक्ष केंद्रित केले जात आहे. सांसारिक कामे स्वयंचलित करून नोकरीची गुणवत्ता वाढवण्याची क्षमता एआयमध्ये आहे, ज्यामुळे कर्मचाऱ्यांना अधिक अर्थपूर्ण आणि समाधानकारक कामात सहभागी होता

येते. एआयच्या सततच्या उत्क्रांतीमुळे आयुष्यभर शिक्षण आणि कौशल्य विकासासाठी वचनबद्धता आवश्यक आहे. कौशल्य पुनर्विकास उपक्रमांमध्ये गुंतवणूक करणाऱ्या संस्था आणि व्यक्ती बदलत्या नोकरीच्या परिस्थितीशी जुळवून घेऊ शकतात, ज्यामुळे शाश्वत रोजगार क्षमता सुनिश्चित होते. रोजगारावर एआयचा परिणाम हा एक सूक्ष्म आणि विकसित होणारा विषय आहे. काही नोकऱ्या स्वयंचलित असू शकतात हे खरे असले तरी, इतिहासाने दाखवून दिले आहे की तांत्रिक प्रगती नवीन संधी आणि उद्योग आणते. शिक्षण, पुनर्कौशल्य आणि अनुकूलतेची मानसिकता स्वीकारण्यात मुख्य गोष्ट आहे. नोकरीच्या विस्थापनाची भीती बाळगण्याऐवजी, व्यक्ती आणि समाजांनी बदलत्या परिस्थितीसाठी तयारी केली पाहिजे, एआयचा वापर करून असे भविष्य निर्माण केले पाहिजे जिथे मानव आणि यंत्रे एकत्र काम करून अभूतपूर्व पातळीचे नाविन्य आणि उत्पादकता साध्य करतील.

की वर्ड :- कृत्रिम बुद्धिमत्ता, क्लाऊड, मनुष्यबळ, सायबर सुरक्षा इत्यादी

अभ्यासाची उद्दिष्टे :-

- एआयच्या वापरामुळे रोजगार संधीत झालेल्या बदलाचा अभ्यास करणे.
- एआयच्या वापरामुळे पारंपारिक रोजगारावर झालेल्या बदलांचा अभ्यास करणे.
- एआय मुळे निर्माण झालेल्या नवीन रोजगार संधींचा आढावा घेणे.

नोकरी विस्थापनाचा दृष्टिकोन :-

एआयमुळे मोठ्या प्रमाणात नोकऱ्यांचे विस्थापन होईल, असा अंदाज व्यक्त केला जात आहे. विशेषतः नियमित आणि पुनरावृत्ती होणाऱ्या कामांमध्ये. ऑटोमेशनने आधीच उत्पादन उद्योगांमध्ये आपला ठसा उमटवला आहे, जिथे रोबोट्सनी असेंब्ली लाईन्सचा ताबा घेतला आहे. त्याचप्रमाणे, एआय-चालित चॅटबॉट्स आणि व्हर्च्युअल असिस्टंटच्या वाढीमुळे ग्राहक सेवा भूमिकांवर परिणाम झाला आहे. एआय जसजशी प्रगती

करत आहे तसतसे ते काही विशिष्ट नोकऱ्यांची जागा घेईल अशी अपेक्षा आहे ज्यात अंदाजे, नियम-आधारित कामे समाविष्ट आहेत. तथापि, इतिहास आपल्याला सांगतो की, सुरुवातीच्या नोकऱ्यांचे विस्थापन असूनही, तांत्रिक प्रगतीमुळे अनेकदा नवीन, अधिक विशेष भूमिका निर्माण होतात. या बदलांशी जुळवून घेणे आणि विकसित होत असलेल्या नोकरी बाजारात प्रासंगिक राहण्यासाठी आवश्यक कौशल्ये आत्मसात करणे हे महत्त्वाचे आहे.

नोकरी निर्मितीचा दृष्टिकोन :-

एआयच्या वापरामुळे रोजगार निर्माण होण्यास मदत होईल. एआयमध्ये उद्योगांमध्ये उत्पादकता आणि कार्यक्षमता वाढविण्याची क्षमता आहे, ज्यामुळे मानवी बुद्धिमत्ता, सर्जनशीलता आणि भावनिक बुद्धिमत्ता आवश्यक असलेल्या नवीन भूमिका निर्माण होतात - ज्याक्षेत्रात सध्या मशीन्स कमी पडतात. उदाहरणार्थ, एआय सिस्टमच्या विकास आणि देखभालीसाठी डेटा सायन्स, मशीन लर्निंग आणि आर्टिफिशियल इंटेलिजेंसमधील कुशल व्यावसायिकांची आवश्यकता असते. उद्योग एआयचा अवलंब करत असताना, या क्षेत्रातील तज्ञांची मागणी वाढतच जाते. शिवाय, एआय मानवी क्षमता वाढवू शकते, ज्यामुळे कामगारांना नियमित क्रियाकलाप मशीनवर सोडून अधिक जटिल आणि धोरणात्मक कामांवर लक्ष केंद्रित करण्यास सक्षम करते.

कामकाजाचे नव्याने मोजमाप (Recalibrating Work) :-

एआय चा वेगाने होणारा विविध क्षेत्रांतील व जागतिक अर्थव्यवस्थांमधील समावेशामुळे रोजगाराच्या पारंपरिक रचनेला मोठ्या प्रमाणात होत आहेत. भारतासह संपूर्ण जगभरात एकीकडे नोकऱ्या नष्ट होत आहेत, तर दुसरीकडे नव्या संधीही निर्माण होत आहेत. अंदाजानुसार 2023 ते 2027 दरम्यान 83 मिलियन नोकऱ्या संपतील, तर केवळ 69 मिलियन नव्या नोकऱ्या निर्माण होतील. याचा अर्थ 14 मिलियन नोकऱ्यांची निव्वळ

घट होईल. हा बदल मुख्यतः नियमित कामांचे स्वयंचलीकरण आणि विविध क्षेत्रांमध्ये एआय उपकरणांचा वापर वाढल्यामुळे होत आहे—उदा. उत्पादन, ग्राहक सेवा, कायदेशीर सेवा, वित्तीय सेवा इत्यादी. अमेरिकेत (US) BigTech कंपन्यांनी मोठ्या प्रमाणावर कर्मचार्यांची कपात केली आहे, आणि हे परिवर्तन स्पष्टपणे दिसत आहे. 2025 च्या पहिल्या पाच महिन्यांत एकूण 284 कंपन्यांमध्ये 62,000 हून अधिक कर्मचारी कामावरून कमी करण्यात आले आहेत. फक्त मे महिन्यात, Google ने 200 कर्मचार्यांना कमी केलं, तर Meta ने 2025 मध्ये एकूण 3,600 कर्मचार्यांची कपात करण्याची योजना आखली आहे. आता कोणतीही नोकरी मग ती कितीही वरिष्ठ पदावरची किंवा विशेष कौशल्याधारित असली तरी एआय च्या प्रभावापासून सुरक्षित नाही. एआय-संबंधित स्वयंचलनाचा परिणाम भारतात आधीच दिसू लागला आहे, विशेषतः स्टार्टअप आणि IT क्षेत्रामध्ये. फक्त 2025 च्या पहिल्या पाच महिन्यांत, भारतातील स्टार्टअप्सनी 3,600 पेक्षा अधिक कर्मचार्यांना कामावरून कमी केलं आहे. यामागे खर्चकपात आणि ऑटोमेशन तंत्रज्ञानाचा वापर हे कारण आहे. उदाहरणार्थ, Ola Electric ने आपल्या फ्रंटएंड ऑपरेशन्समध्ये स्वयंचलन केल्यानंतर 1,000 कर्मचार्यांना कामावरून कमी केलं. त्याचप्रमाणे, भारताच्या अर्थव्यवस्थेचा एक मजबूत आधारस्तंभ असलेल्या IT क्षेत्रात, 2024 मध्ये 50,000 पेक्षा जास्त कर्मचार्यांच्या नोकऱ्या गेल्या आहेत, विशेषतः एंटी-लेव्हल प्रोग्रामर आणि सॉफ्टवेअर टेस्टर्स, कारण त्यांच्या भूमिका आता एआय द्वारे अधिक सहजपणे पार पाडल्या जात आहेत.

एआय चा प्रभाव फक्त तंत्रज्ञान कंपन्यांपुरता मर्यादित नाही, तर उत्पादन, लॉजिस्टिक्स आणि ग्राहक सेवा यांसारख्या क्षेत्रांमध्येही कमी-कौशल्य आणि पुनरावृत्तीपूर्ण कामांवर आधारित भूमिका धोक्यात आल्या आहेत. भारतासाठीचा अंदाज फारच गंभीर आहे. 40 ते 50 टक्के वर्तमान पांढरपेशा नोकऱ्या पुढील काळात नष्ट होऊ शकतात. यामुळे मोठ्या प्रमाणात उपजीविका धोक्यात येऊ शकतात आणि भारताच्या ग्राहकाधारित आर्थिक विकासाच्या नरेटिव्हला धोका निर्माण होऊ शकतो. एआय चा प्रभाव हा फक्त तंत्रज्ञान

कंपन्यांपुरताच मर्यादित नसून उत्पादन, लॉजिस्टिक्स आणि ग्राहक सेवा यांसारख्या क्षेत्रांमध्येही मोठ्या प्रमाणावर जाणवतो आहे. तरीही, या बदलांच्या काळातही भारतासाठी संधी आहेत. भारताकडे जगातील सर्वात मोठी युवा लोकसंख्या आहे. 371.4 मिलियन लोक आणि सरासरी वय 28.4 वर्षे. जर ही लोकसंख्या योग्य कौशल्यांनी सज्ज केली, विशेषतः एआय-संबंधित क्षेत्रात, तर भारत या संक्रमण काळातून यशस्वीपणे पुढे जाऊ शकतो आणि 2032 पर्यंत 10 ट्रीलीयन डॉलर्स अर्थव्यवस्था बनण्याचे स्वप्न साकार करू शकतो. डेटा सायन्स, मशीन लर्निंग आणि एआय उत्पादन विकास यांसारखी नवोदित क्षेत्रे झपाट्याने वाढत आहेत आणि अशी अनेक नवीन नोकऱ्या निर्माण होत आहेत ज्या दहा वर्षांपूर्वी अस्तित्वातही नव्हत्या. व्यापकदृष्ट्या, ज्ञानाधारित कामे, कंटेंट निर्मिती आणि उत्पादन क्षेत्रात एआय वापराचे मोठे प्रमाण दिसून येईल. म्हणून, रोजगाराचे भविष्य हे जुळवून घेण्यात आणि नव्या कौशल्यात आहे. Nvidia चे CEO Jensen Huang यांनी याबाबत अचूक म्हटलं आहे, “तुमची नोकरी एआय कडून जाणार नाही, पण एआय वापरणाऱ्या व्यक्तीकडून ती नक्कीच जाईल.” त्यामुळे व्यक्ती आणि अर्थव्यवस्थांसाठी पुढचा मार्ग म्हणजे या बदलत्या वास्तवाला स्वीकारून एआय ला एक शत्रू नव्हे तर साधन मानणं, जेणेकरून नोकरीच्या बाजारात स्पर्धेत टिकता येईल.

धोरणात्मक उपाययोजना :-

एआय स्वीकारामुळे निर्माण होणाऱ्या नोकरी गमावण्याच्या धोका आणि बेरोजगारीला रोखण्यासाठी भारताने एक बहुआयामी धोरण राबवायला हवं. यात कामगार बदल, तंत्रज्ञान सुलभता आणि तथ्याधारित धोरणनिर्मिती यांचा समावेश असावा. सर्वप्रथम, मानवी श्रमास पूरक ठरणाऱ्या नवकल्पनांना प्रोत्साहन देणं महत्त्वाचं आहे. Stanford Institute for Human-Centred Artificial Intelligence (HAI) च्या 'Impacts of AI on Worker Productivity' या Bond यांनी केलेल्या अभ्यासानुसार, एआय चा वापर झाल्यानंतर 14 टक्के कामगार उत्पादकता वाढली आहे. दुसरं म्हणजे, कंपन्यांनी अशा कर्मचाऱ्यांचे पुनर्नियोजन करण्यासाठी धोरण तयार करणं गरजेचं आहे, ज्या कर्मचाऱ्यांच्या नोकऱ्या एआय मुळे धोक्यात

येत आहेत. International Labour Organization (ILO) चा सल्ला असा आहे की अशा पुनर्वसनावर भर दिला पाहिजे. याशिवाय, डिजिटल, हरित अर्थव्यवस्था, अचूक उत्पादन आणि ग्राहक सेवा क्षेत्रांमध्ये पुनःकौशल्य प्रशिक्षण आणि कौशल्यवृद्धी कार्यक्रमांमध्ये धोरणात्मक गुंतवणूक करणे आवश्यक आहे. IBM ने नुकत्याच झालेल्या नोकरी कपातीनंतरही, सॉफ्टवेअर विकास आणि विक्रीसारख्या मानवी केंद्रीत भूमिकांमध्ये पुन्हा गुंतवणूक करून कामगारसंख्या वाढवली आहे आणि उत्पादकतेत वाढ केली आहे. याउलट, स्वीडनची 'buy-now-pay-later' कंपनी Klarna यांचा अनुभव दाखवतो की जिथे मानवी संवाद अत्यावश्यक आहे, तिथे एआय वर फारसा अवलंबून राहिल्यास धोका वाढतो.

पुनःकौशल्य आणि कौशल्यवृद्धी कार्यक्रमांमध्ये धोरणात्मक गुंतवणूक करणे अत्यावश्यक आहे, विशेषतः डिजिटल, हरित अर्थव्यवस्था, अचूक उत्पादन आणि ग्राहक सेवा क्षेत्रांमध्ये. एआय अभ्यासक्रम आणि प्रकल्प यांना उच्च शिक्षण संस्थांमधील उद्योगांच्या गरजांशी जुळवण्यासाठी शैक्षणिक सुधारणा आवश्यक आहेत. याचबरोबर, ऑनलाईन शिक्षण प्लॅटफॉर्मवर अधिकाधिक एआय-कौशल्याभ्यासक्रम उपलब्ध करून दिले पाहिजेत. याशिवाय, STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) शिक्षणामुळे शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये एआय बाबत आवड निर्माण झाली आहे, त्यामुळे ते भविष्यातील एआय-केंद्रित नोकऱ्यांसाठी सज्ज होतील. एआय चा प्रभाव जाणवणाऱ्या क्षेत्रांमध्ये वेळोवेळी परिणाम मूल्यांकन केले जावे, जेणेकरून धोरणात्मक प्रवेश (policy interventions) योग्य वेळी करता येतील. एआय मुळे भारतातील रोजगार क्षेत्रात संभाव्य अडथळे निर्माण होण्याची शक्यता असली, तरी सध्याचा काळ संधीने भरलेला आहे. भारताच्या विशाल तरुण मनुष्यबळ आणि वाढत्या डिजिटल प्रणालीचा वापर करून, भारताने एआय ला समावेशक आर्थिक विकासासाठी प्रेरक शक्ती बनवायला हवं. कौशल्यवृद्धीला प्राधान्य देऊन, शैक्षणिक सुधारणांमध्ये गुंतवणूक करून आणि मानवी प्रयत्नांना पूरक तंत्रज्ञानाच्या नव्या दिशा शोधून, भारत केवळ नोकऱ्या टिकवू शकतो असे नाही, तर भविष्याच्या रोजगारासाठी एक आदर्श नमुना ठरू शकतो. टेक

कंपन्यांमधील नोकरकपात एआय च्या उदयाचे संकेत देत आहे. भारताने ही संधी साधली पाहिजे - आपल्या तरुणांना कौशल्ये देऊन, अशा भविष्याची घडण घडवायला हवी जिथे एआय नोकऱ्या काढून न घेता त्यांना सक्षम करतो. भारतातील कामगारांच्या संख्येत एआय हा एक मोठा भाग बनत असल्याने, त्यामुळे नोकरीच्या बाजारपेठेत बदल होत आहेत. काही नोकऱ्यांमध्ये अडथळा निर्माण होईल, तर नवीन नोकऱ्या, नवोपक्रम आणि उद्योजकतेच्या संधी देखील उपलब्ध आहेत. जर भारताने शिक्षण, कौशल्य विकास आणि निष्पक्ष विकास धोरणांमध्ये गुंतवणूक केली, तर ते एआयचे फायदे स्वीकारू शकेल आणि नोकरी गमावण्यासारख्या आव्हानांवर मात करू शकेल.

एआय इम्पॅक्ट समिट 2026 मध्ये 'द फ्युचर ऑफ एम्प्लॉयबिलिटी इन द एज ऑफ एआय' या सत्रात उद्योग नेत्यांनी पुढील तीन ते पाच वर्षांत मोठ्या प्रमाणावर कार्य बल पुनर्रचना होईल; मात्र त्यातून नव्या संधीही निर्माण होतील, असे मत व्यक्त केले. एआय च्या प्रगतीमुळे काही पारंपारिक नोकऱ्या कमी होतील किंवा बदलतील; मात्र डेटा विश्लेषण, एआय मॉडेल ट्रेनिंग, सायबर सुरक्षा, ऑटोमेशन व्यवस्थापन यांसारख्या क्षेत्रात मोठी रोजगार निर्मिती होणार आहे. त्यामुळे कर्मचाऱ्यांनी बदलत्या गरजेनुसार कौशल्य वृद्धी करणे अत्यावश्यक ठरणार आहे. इन्फोएजचे संस्थापक संजीव भिकचंदानी यांनी बँकिंग क्षेत्रातील संगणकीकरणाने उदाहरण दिले, जेव्हा बँकांमध्ये संगणक आले तेव्हा कोणाची नोकरी गेली नाही; उलट उत्पादकता वाढली असे ते म्हणाले. एआयच्याही बाबतीत हाच अनुभव येईल, असा विश्वास त्यांनी व्यक्त केला. एनव्हीडियाचे सीईओ जेन्सेन हुआंग यांनी २०२५ मध्ये एका परिषदेत सांगितले. "एआयमुळे तुम्ही तुमची नोकरी गमवाल असे नाही, परंतु एआय वापरणाऱ्या व्यक्तीमुळे तुम्ही तुमची नोकरी गमवाल."

संदर्भसूची :-

- World Economic Forum (2020) – Future of Jobs Report (सेवा व उद्योग क्षेत्रातील रोजगार बदल)

- World Economic Forum. (2023). द फ्युचर ऑफ जॉब्स रिपोर्ट 2023. जेनेव्हा.
- International Labour Organization. (2023). जनरेटिव्ह एआय आणि रोजगार: जागतिक विश्लेषण. जेनेव्हा.
- NITI Aayog. (2018). राष्ट्रीय कृत्रिम बुद्धिमत्ता धोरण – #AIforAll. नवी दिल्ली: भारत सरकार.
- PwC. (2018). ऑटोमेशनमुळे रोजगारावर होणारा दीर्घकालीन परिणाम.
- Ministry of Electronics and Information Technology. (2021). इंडिया एआय अहवाल. भारत सरकार.
- World Bank. (2019). जागतिक विकास अहवाल 2019: कामाचे बदलते स्वरूप. वॉशिंग्टन डी.सी.

